

1) Initial French Proposal: Halachic Validity of Secular Bills of Divorce

כאשר מובא בספר אין תנאי בקידושין עמוד 2

דעיקר הוא עדי חתימה, או מחשש פן יכשירו גם בעדי מסירה גוים, אבל אם שופטי הממשלה יחריצו פירוד בין איש לאשתו שלא מדעת הבעל, אינו בגדר גט כלל רק חספא בעלמא.

עוד כתב שמצא מציאה בגיטין ל"ג דיש כח ביד חכמים להפקיע הקדושין, הוא דבר בטל כמ"ש הרשב"א בשו"ת סי' אלף קס"ב דאין כח ביד החכמים להתיר אשת איש לעלמא רק במקום שיש גט ויש על הגט חשש כמו אונס או שבטלו, או אמרו להכשירו דאין טענת אונס ואמרינן דע"י שפקעו הקדושין אסיק אדעתיה כל אונס דשכיח ודלא שכיח, וכן בבטלו עשו כמו שלא בטלו וכן בכ"מ. ותדע דלא אפקיעו רבנן במים שאין להם סוף ובקדושי מומר אף שאסורה לדור עמו וכן בכלל העגונות ע"כ, וכ"כ רש"י בגמ' שם ד"ה אדעתיה שיפקיעו כל קדושין שבישראל ע"י גט כזה, וכ"כ כל האחרונים, וכל מי שיש בו ריח תורה יבין כי אין זה צריך לפנים, אשר כל הדברים האלה בטלין ומבוטלין, ועוד יבואר לפנינו בזה.

והנה נתחיל לכתוב ולרשום את ענין הגרושין בצרפת משנת תרמ"ד כאשר יצאו חוקי הגרושין מטעם הממשלה שם 29 יולי שנת 1884 למספר האזרחים אשר אז יצא הראשון ה"ר מיכאל ווייל להתיר גט הנעשה בערכאות וכל דבריו דברי רוח וגם הוא סותר דברי עצמו. הוא מביא ראיה מהא דחכמי התלמוד החליטו לכוף את הבעל אף בשוטים עד שיאמר רוצה אני, ובכך יש להכשיר גט הנעשה שלא בפני הבעל ושלא מדעתו. אולם מי לא יבין זאת כי מזה ראיה ברורה להיפך, דאי אינו צריך רצון הבעל למה לן לחובטו בישראל או ע"י נכרים עד שיאמר רוצה אני, הא גם בלא אמירתו כשר, ובהדיא אמרו, וכתב לה מדעתו, ואין נכשיר גט שנעשה ע"י השופטים בלא ידיעתו ושלא בפניו, היכן דעתו של בעל?

ומה שכתב מגט ערכאות אשר ר"ע ורשב"ג מכשירין, אינו ענין כלל לזה, דשם הוא גט שנכתב ע"י הבעל מרצונו, רק שחתמו עליו עדי נכרים, ובעדי גויים ערכאות נחלקו מ"ד כשר סבר כי עיקר הדבר הוא עדי מסירה, ומ"ד פטול סבר

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף י עמוד ב

מתני'. כל השטרות העולים בערכאות של עובדי כוכבים, אע"פ שחותמיהם עובדי כוכבים - כשירים, חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים; ר"ש אומר: אף אלו כשירין לא הוזכרו אלא בזמן שנעשו בהדיוט. ... רבי שמעון אומר: אף אלו כשירין וכו'. והא לאו בני כריתות ניהו! אמר רבי זירא: ירד ר' שמעון לשיטתו של רבי אלעזר, דאמר עדי מסירה כרתי... תניא: אמר ר' אלעזר בר' יוסי, כך אמר ר"ש לחכמים בצידן: לא נחלקו ר"ע וחכמים על כל השטרות העולין בערכאות של עובדי כוכבי, שאע"פ שחותמיהם עובדי כוכבים - כשרים, ואפ"י גיטי נשים ושחרורי עבדים, לא נחלקו אלא בזמן שנעשו בהדיוט, שר"ע מכשיר, וחכמים פוסלים חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים; רשב"ג אומר: אף אלו כשירין במקום שאין ישראל חותמין. אבל במקום שישראל חותמין - לא...

רש"י מסכת גיטין דף יא עמוד א

אר"ש לחכמים - סמך לדבריו דאף אלו כשרים. לא נחלקו ר' עקיבא וחכמים - שהן דור שהיה לפנינו. על שטרות העולם כו' - שהן כשרין ואפילו גיטי נשים ושחרורי עבדים. חוץ מגיטי נשים ל"ג ברישא דמילתיה דר' שמעון בתוספתא אלא בסיפא דמילתיהו דרבנן גרס לה וה"ג לא נחלקו אלא בזמן שנעשו בהדיוט שרבי עקיבא מכשיר וחכמים פוסלים חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים - דכיון שנעשו בהדיוט שטרי מבר דקימי לרא' ועליהן דסהדי עובדי כוכבים סמכינן פסול דאימר שקרא חתום אבל גיטי נשים לאו עליהם סמכינן אלא אעדי מסירה ובשמות מובהקין קמיירי. רבן שמעון בן גמליאל אומר אף אלו - גיטי נשים. כשרים במקום שאין ישראל חותמין - כלומר אף אלו גיטי נשים שאתם מכשירין אימתי הן כשרים במקום שאין ישראל חותמין בעיר שאין העובדי כוכבים מניחין את ישראל לחתום דכיון שאין ישראל חותמין באותה העיר הכל יודעין שהם עובדי כוכבים ואין סומכינן עליהם ומסר ליה ניהליה בעדים ישראל. אבל במקום שישראל חותמין - אע"פ שהשמות הללו מובהקין דעובדי כוכבים הן פסולין דאי מכשרת בהני אתי לאכשורי בשמות שאין מובהקין.

רמב"ם הלכות גירושין פרק ב הלכה כ

מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש, בית דין של ישראל בכל מקום ובכל זמן מכין אותו עד שיאמר רוצה אני ויכתוב הגט והוא גט כשר, וכן אם ד הכוהו גוים ואמרו לו עשה מה שישאל אותך או ישראל ביד הגוים עד שיגרש ה הרי זה כשר, ואם הגוים מעצמן אנסוהו עד שכתב הואיל והדין נותן שיכתוב הרי זה גט פסול. ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס בין ביד גוים בין ביד ישראל, שאין אומרים אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחוייב מן התורה לעשותו כגון מי שהוכה עד שמכר או נתן אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו. לא היה הדין נותן שכופין אותו לגרש וטעו בית דין של ישראל או שהיו הדייטות ואנסוהו עד שגרש הרי זה גט פסול, הואיל וישאל אנסוהו יגמור ויגרש, ואם הגוים אנסוהו לגרש שלא כדין אינו גט, אע"פ שאמר בגוים רוצה אני ואמר לישראל כתבו וחתמו הואיל ואין הדין מחייבו להוציא והגוים אנסוהו אינו גט.

שו"ת משיב דבר חלק ד סימן מט

ע"ד מאמר הגירושין בצרפת, הגיע לפה עלה הצפירה נו' /ארבעים וארבע/ וראיתי מאמר ותרגו בטני, כי עלה ע"ד רב אחד בצרפת לעשות גירושין בערכאות היינו שסופר הטריבונאל בקי ואומן במלאכתו יעלה בערכאות שלהם מכה איזה טענה של כפיה הנזכרת באה"ע ונכתב לשם האשה ובא לידה בפני עידי מסירה, כאשר העתיק לפנינו הרב הגמ' מ' יהודא לובעצקי יחי' רב בפאריז אצל אחינו בני ר"פ שמה, והיטב אשר השיב הה"ג הנ"ל בהערותיו על כל דברי הרב ה' ווייל. ובאמת אפילו סנהדרי גדולה של ישראל אין להם כח לגרש אשת ישראל כי אם לכפות את הבעל שהוא יגרש אותה, היינו שהוא יאמר לסופר לכתוב ולעדים לחתום, והוא בעצמו או ע"י שלוחו יתן לידה הגט ויאמר לה הרי את מגורשת ממני, אבל בלי דבריו שנינו במשנה בערכין (פרק ה') חייבי עולות ושלמים ממשכנין אותם אע"פ שאין מתכפר לו עד שיתרצה כופין אותו עד שיאמר רוצה אני וכן אתה אומר בגיטי נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, ומזה אנו למדים שקנין אשת ישראל לבעלה אינו כקנין שאר חפצים שב"ד יכולים להפקיר ולהפקיע שלא ברצון בעלים אלא כהקדש וכמו שא"ל לב"ד הגדול להקדיש בהמת האדם בלי רצונו ודיבורו שיאמר רוצה אני להקדיש כך א"ל לב"ד הגדול להפקיע קדושת אשה לאיש וכדאיתא ריש מס' קידושין דאסר לה אכ"ע כהקדש, וכמ"ש התוס' בפ' לשון הרי את מקודשת לי, ובפ' איתא במסכת נדרים (כ"ט) קדושה שבהן להיכן הלכה ומה אלו אמר לאשה היום את אשתי ולמחר אי את אשתי מי נפקא בלא גט א"ל מי קדמת קדושת דמים לקדושת הגוף כו' מבואר דאשה לבעלה הרי הוא הקדש קדושת הגוף, ומש"ה א"ל להוציא מהקדשו בלי דבריו וכדת משה וישראל:

והנביא מלאכי ג' הוכיח את אנשי דורו שבגדו בנשותיהן ואמר כי שנה שלח אמר ה' אלהי ישראל וכסה חמס על לבושו אמר ה' צבאות, הוכיחם על שני אופני בגידה דיש בוגד באשתו ומתרחק ממנה משום שנאה ואינו חפץ לגרשה כלל, ויש שחפץ לגרשה אלא שחומס כתובתה ומוציאה כשהיא עניה ואמר על אופן הראשון שאשתו אינה מבקשת ממנו כתובה וכדומה אלא שיפטרנה, ע"ז אמר כי שנה שלח אמר ה' אלהי ישראל דבאוה"ע ע"ג אין בזה בגידה כלל, שהרי כיון שמתרחק ממנה רשאה להנשא לאחר כמו שכתב הרמב"ם ה' מלכים (פרק ט' ה"ח) שאין להם גירושין בכתב ואין הדבר תלוי בו לבד, מש"ה אמר הנביא והזהיר ע"ז בשם אלהי ישראל, מה שאין כן על בגידה השניה שכסה חמס על לבושו פי' שפירש טליתו עליה כדאיתא בקידושין (י"ט) וכלשון המקרא ופרשת כנפיך על אמתך והוא לבושו התחתון והוא חומס אותה וע"ז הוכיח הנביא בשם ה' צבאות שהוא חמס גם באוה"ע, והרי לא מצא הנביא עצה למי שבגד באשתו ואינו חפץ לשלחה לכתוב גט וליתן לה בלי רצון הבעל אלא משום שזהו מן הנמנע: ובאמת עיקר דין הגט בזה האופן שהיא מבקשת ממנו ג"פ לטובתה, לא נזכר מפורש במקרא אלא להיפך שהוא מצא בה ערות דבר או מצא אחרת נאה ממנה וכ"ז שהיא אגידא ביה אינו יכול לישא אחרת שאין אשה מרוצות /נשים מרוצות/ לו להנשא לו כ"ז שאשתו הראשונה אגידא ביה ע"ז כתיב שיתן לה ג"פ אבל להיפך שהיא מבקשת להפטר ממנו אינו מפורש בתורה אלא מקבלת חז"ל, ולמדו מדכתיב ושלחה מביתו ודרשו בקידושין (מ"א) שהיא עושה שליח לקבלה, הרי דמירי שמגרשה לטובתה, וגם לפי משמעות הלשון דכתיב ושלחה ולא כתיב והוציאה מביתו משמע שיפטרנו לנפשה, כמו ושלח לכם את אחיכם אחר, ושלחתה לנפשה וכן הרבה, אכן דוקא בזה האופן המפורש בכתוב שהוא כותב ונותן לה ולא בא"א שלא נזכר בתורה כלל: ומה שכתב עוד הרב ווייל להתיר בגט כזה כמו שיש כזה עוז ותעצומות לרבנן לחזק וליישר אפילו גט דבטל מדאורייתא כמו במבטל הגט קודם שניתן להאשה, והכי מצינו במתנה עם האשה ע"ד הגט, ולא יכול לקיים תנאי מחמת אונס, הן שפיר השיב ע"ז הרב לובעצקי שי', ועל דבריו יש להוסיף ולהביא מש"כ בחי' רשב"א גיטין לענין ביטול הגט דמשום דרבנן יכולין להפקיע הקידושין ויהיה בעילתו בע"ז ע"כ אע"ג שמבטל אינו מבטל בלב שלם כדי שלא יהא בעילתו בע"ז, וממילא הגט קיים והקידושין קידושין, וכ"כ הרשב"א בשו"ת (סי' אלף קס"ב) דמש"ה אין טענת אונס בגיטין משום דמאן דיהיב גיטא כי הא כי היכי דלא לאפקעינהו לקידושין מיניה ויהא בעילתו בע"ז אסוקי מסיק אדעתיה כל אונסא דשכיח ונמצא הגט כשר והקידושין קידושין אבל בלא גט כלל א"א למיעקר בקידושין למפרע ח"ו ותהא מותרת לקרובי הבעל ח"ו ואע"ג שפרש"י שבת (קמ"ה) דהא שהאמינו עד אחד לומר מת בעליך הוא משום דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש, ומעין זה כתב הרמב"ן בחי' מס' גיטין ובמלחמות ה' פרק המגרש בהא דעד אחד נאמן לומר בפני נכתב ובפני נחתם, שאני התם דעפ"י ד"ת ע"א נאמן משום דהוא מילתא דעבידא לגלויי אלא משום חומר עריות לא היה ראוי להאמין עד א' מש"ה אמרו בהאי גוונא העמידו דבריהם על ד"ת ואפקעינהו לקידושין מיניה ומכ"מ אסורה לקרובי הבעל שהרי מה"ת העד נאמן בעדותו והרי היא מקודשת ומגורשת או אלמנה אלא לענין חומר דרבנן

אמרינן דאפקעינהו לקידושין מיניה, וגם בזה האופן אין כל איסורי דרבנן שוין תדע שהרי אם נפל למים שאין להם סוף וכדומה שעפ"י ד"ת הוא בחזקת מת והיורשין יורדין לנחלה עפ"י אופנים אלו ורק משום חומר כרת החמירו כמ"ש הרמב"ם ה' נחלות (פ"ז ה"ג) מכ"מ לא התירו חז"ל מזה הטעם דאפקעינהו לקידושין מיניה כדי שלא תהא עגונה כל ימיה ומהיכא תיתי נאמר מלבבנו דבגט שאין בו ריח הגט ומותרת לכהן כשתאלמן, שמותרת משום זה הטעם, וא"כ יתירו אותה לינשא לקרובי הבעל ח"ו: ויאושר חילו של הה"ג לובעצקי נ"י שהעתיק הכל על לשה"ק ושלח להצפירה לאמר ישמעו העברים בכל תפוצות ישראל ויבאו גאוני הדור יצ"ו ויבררו הדבר. ואקוה שגם הרב שהתיר באושר לבבו ישוב מדבריו וישא ברכה מאת ה', וגם אני אודה ישרו, הנני העמוס בעבודה: נפתלי צבי יהודא ברלין.